

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.5.2>

ЧИЖМАРЬ К. І.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ
В УКРАЇНІHISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE ESTABLISHMENT
OF THE NOTARY INSTITUTE IN UKRAINE

Актуальність статті полягає в тому, що татаро-монгольське нашествя, князівські міжусобиці, сваволя великого боярства послабили, а врешті призвели до повного розпаду могутню колись Київську Русь. У XIV ст. історичні події розвивались у несприятливому для України напрямі. На її землях настали часи глибокого економічного, політичного та культурного занепаду, тому говорити про поступальний розвиток нотаріальної діяльності у цей період не доводиться. Володарем усієї території колишньої Київської Русі упродовж майже 80 років вважався монголо-татарський хан. Щоправда, у безпосереднє управління цими землями монголо-татари втручались мало, обмежуючись переважно збиранням податків і поборів, функціями загального керівництва. З'ясовано, що у перші роки після перевороту, в період громадянської війни цивільний оборот в країні був незначним, тому нотаріальна діяльність не набула суттєвого розвитку. Спочатку замість закритих нотаріальних контор у містах створювались нотаріальні відділи при місцевих Радах, які очолювали народні нотаріуси. Однак 9 грудня 1918 р. циркуляром Наркомію Росії було запропоновано ліквідувати ці відділи, а їхні функції децентралізувати, тобто розподілити між іншими органами відповідно до їхньої компетенції (відділами комунального та соціального забезпечення, запису актів громадянського стану, юридичними відділами, місцевими народними суддями). Проте, в лютому 1919 р. згаданий циркуляр був наркомієм призупинений і було запропоновано, за потребою, створити нотаріальні столи – в містах при судово-слідчих підвідділах губ'юстів, а в повітах – при місцевих народних судах. Наголошено, що Закон України «Про нотаріат» вніс до історії розвитку українського нотаріату цілий ряд новацій, серед яких, на наш погляд, слід виділити такі: створення кваліфікаційних комісій нотаріату для визначення рівня професійної підготовки осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю; видача свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю всім громадянам України, які пройшли кваліфікаційний іспит; заснування в обласних центрах, містах Києві, Севастополі державних нотаріальних архівів, що є складовою частиною Національного архівного фонду; здійснення тимчасового зберігання нотаріальних документів саме Національними архівами, що значно полегшує роботу нотаріусів; закріплено право осіб, які отримали свідоцтво для зайняття нотаріальною діяльністю, зареєструвати приватну нотаріальну діяльність.

Ключові слова: угода, палати цивільного суду, указ, спеціальні наглядачі.

The relevance of the article lies in the fact that the Tatar-Mongol invasion, princely feuds, and the arbitrariness of the great boyars weakened and eventually led to the complete disintegration of the once powerful Kievan Rus. In the 14th century historical events developed in an unfavorable direction for Ukraine. The times of deep economic, political, and cultural decline have come on its lands, so there is no need to talk about the progressive development of notarial activity in this period. For almost 80 years, the

Mongol-Tatar khan was considered the owner of the entire territory of the former Kyivan Rus. True, the Mongol-Tatars interfered little in the direct management of these lands, limiting themselves mainly to the collection of taxes and levies, the functions of general management. It was found out that in the first years after the coup, during the civil war, the civil turnover in the country was insignificant, so the notarial activity did not develop significantly. Initially, instead of closed notary offices in cities, notary departments were created under local Councils, headed by public notaries. However, on December 9, 1918, a circular of the People's Commissariat of Russia proposed to liquidate these departments, and to decentralize their functions, that is, to distribute them among other bodies in accordance with their competence (departments of communal and social security, registration of acts of civil status, legal departments, local people's judges). However, in February 1919, the aforementioned circular was suspended by the People's Commissar, and it was proposed to create notary desks, as needed, in cities at the judicial investigative subdivisions of gubjusts, and in counties at local people's courts. It is emphasized that the Law of Ukraine "On Notaries" brought a number of innovations to the history of the development of Ukrainian notaries, among which, in our opinion, the following should be highlighted: the creation of notary qualification commissions to determine the level of professional training of persons who intend to engage in notarial activities; issuance of certificates of the right to engage in notarial activity to all citizens of Ukraine who have passed the qualification exam; establishment of state notarial archives in regional centers, cities of Kyiv, and Sevastopol, which are part of the National Archival Fund; implementation of temporary storage of notarial documents by the National Archives, which greatly facilitates the work of notaries; the right of persons who have received a certificate to engage in notarial activity to register private notarial activity is established.

Key words: *agreement, civil court chambers, decree, special supervisors.*

Актуальність статті. Розвиток інституту нотаріату XV – першої половини XX ст. в країнах Західної Європи мав свою специфіку, що зумовлювалося багатьма причинами, пов'язаними першою чергою з різними шляхами історичного розвитку тої чи іншої країни, а також з правовою системою, яка там панувала [1, с. 44]. Саме тому ми не ставимо собі за мету досліджувати розвиток інституту нотаріату в окремих країнах Європи. У подальшому ми простежимо особливості організації нотаріальної справи, формування та розвитку нотаріату на території України.

В. Черниш з цього приводу стверджує, що, говорячи про історію формування та розвитку нотаріату в нашій країні, потрібно звернути увагу на те, що ця історія невіддільна від історії самої України [2, с. 39].

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що більшість дослідників все ж таки правильно пов'язує появу нотаріату в Україні з утворенням Київської Русі в IX столітті. Так, В. Черниш вважає, що Договір князя Олега з греками, укладений ще в 911 році, закони Ярослава Мудрого, а також численні розділи самої «Руської Правди» свідчать нам про те, що саме вони були передвісниками досліджуваного правового інституту, який у результаті став нотаріатом. Вказані пам'ятки історії та права дозволяють нам простежити формування норм укладення *actis testantibus* [2, с. 43]. Також відмітимо, що з ім'ям Іоана III Васильовича також пов'язана важлива подія в історії Київської Русі та літопису нотаріату як правового інституту. Письмове здійснення юридичних операцій в Московській державі встановлюється Судебником Іоана Васильовича, який він затвердив високим Указом в 1497 році.

Татаро-монгольське нашествя, князівські міжусобиці, сваволя великого боярства послабили, а врешті призвели до повного розпаду могутню колись Київську Русь. У XIV ст. історичні події розвивались у несприятливому для України напрямі. На її землях настали часи глибокого економічного, політичного та культурного занепаду, тому говорити про поступальний розвиток нотаріальної діяльності у цей період не доводиться. Володарем усієї території колишньої Київської Русі упродовж майже 80 років вважався монголо-татарський хан. Щоправда, у безпосереднє управління цими землями монголо-татари втручались мало, обмежуючись переважно збиранням податків і поборів, функціями загального керівництва. На землях Київської Русі, які являли собою розрізнені князівства, і далі діяли правила та порядок укладення актів, що ґрунтувались на нормах звичаєвого права та Руської Правди [1, с. 61].

Подальший розвиток нотаріату можна умовно розділити на декілька етапів: перший з яких починається в XVI столітті й закінчується Соборним уложенням 1649 року. Цей період

характеризується тим, що формування нотаріальних органів і порядок здійснення нотаріальних дій визначалися окремими указами царя.

Тоді ж в з'являється інститут піддячих (*точна дата їх появи не дійшла до нас – К.Ч.*). Вони були своєрідною корпорацією професійних писарів, що спеціалізувалися на здійсненні за плату цивільних операцій на користь осіб, що зверталися до них. Призначення на «майдан» здійснювалося, як ми вже відзначали, указом царя, власне, в цьому на початку й полягав контроль за їх діяльністю.

Ще з XII століття складанням приватноправових юридичних актів и документів займалися дяки [3, с. 17]. При цьому, основним їх завданням було ведення діловодства в державних установах, видача оригіналів, копій документів і довідок, складання та підписання грамот. Проте, з XVI століття, з запровадженням піддячих, їм передані у відання нотаріальні функції наказів [4, с. 77]. На перших порах вони були особами вільної професії, але з розвитком наказової системи стали обов'язковими членами державних органів [3, с. 17]. До обов'язків піддячих входило складання письмових актів у містах на майданах. Отже, більшість юристів вважають, що засновниками сучасного нотаріату є майданні піддячі [5, с. 23; 6, с. 69].

Крім Руської Правди на розвиток нотаріату в Україні вплинуло й Польсько-литовське право. А. Нелін з цього приводу зазначає, що на українських землях, які входили до складу Велико-го князівства Литовського, нотаріальну діяльність виконували посадові особи, зокрема воєвода, староста, суддя та писар. Саме тут вперше на законодавчому рівні було встановлено вимогу письмового оформлення договорів купівлі-продажу маєтків, земельних угод. При цьому, укладення угод мало здійснюватися обов'язково в присутності свідків благородного походження. Документи обов'язково реєструвалися в судових установах за участю сторін при їх внесенні до судового протоколу [7, с. 16]. Таким чином, поділяємо твердження У. Кінаш, що нотаріат на українських землях, які перебували у складі Речі Посполитої, розвивався на підставі традицій, закладених російським звичаєвим і писаним правом, під впливом римського права та західноєвропейських традицій. Функції нотаріуса виконував й земський суд у складі судді, підсудка та писаря [6, с. 69].

Вищецитований нами А. Нелін також зазначав, що в період національно-визвольної війни 1648–1654 рр., в перші десятиліття існування українського гетьманської держави, учасники цивільно-правових угод не завжди дотримувалися обов'язкової письмової форми та інших приписів Литовських статутів [6, с. 16]. Так, особи, що виконували нотаріальні функції, були не потрібні, адже козацька держава не визнавала писаного права [5, с. 24].

Петро Великий своїм Указом від 9 грудня 1699 року зробив, на думку У. Кінаш, головне перетворення, яке мало важливе вплив на подальший історичний розвиток нотаріального справи. Саме Петро I загальною централізацією нотаріальної справи намагався усунути безладдя та зловживання, що досить часто мали місце при здійсненні правових актів подячними [6, с. 69]. В той же час, лише у 1729 р. вперше з'явилося поняття власне нотаріуса, коли у вексельному статуті вперше була згадана посада публічного нотаріуса [8, с. 10].

У 1775 р. з метою посвідчення особливо важливих угод при палатах цивільного суду, а згідно з указом 1775 р. і при повітових судах було утворено окремі відділи кріпосних справ, які проіснували до 1866 р. [9, с. 6]. У кріпосних відділах (експедиціях) палат цивільних судів акти укладались без будь-яких обмежень. Очолювали відділи спеціальні наглядачі, під началом яких був цілий штат чиновників, названих кріпосними писарями. Всі службовці призначалися тією установою, у кріпосному відділі якого вони повинні були працювати. За їхньою діяльністю наглядали члени та секретарі суду. Кріпосний порядок був обов'язковим лише для актів про відчуження нерухомого майна кріпосних людей, рекрутських квитанцій, а решту актів повинні були лише заявлятися в кріпосних відділах [10, с. 20].

Поряд з відділами кріпосних справ до укладення кріпосних актів було допущено інші урядові установи, зокрема військові правління, військові цивільні суди та ін. [1, с. 92]

Відзначимо, що в 1781-1782 рр. царське самодержавство ліквідувало полковий адміністративний поділ та автономні органи місцевого управління та поширило на територію України дію «Установи про заснування губерній» 1775 р. При цьому, як відзначає Л. Ясінська, саме з метою ознайомлення працівників нового адміністративного апарату із структурою, формами та методами діяльності та підпорядкованістю нових органів місцевого управління був виданий збірник «Екстракт із указів, інструкцій та установ 1786 р.» Саме у цьому збірнику в частині II «Про середні та нижчі малоросійські, раніше і нині існуючі суди і їх посади» вперше в історії українського нотаріату є згадка про посаду публічного нотаріуса, що вводилась до апарату губерньського магістрату [1, с. 85].

Новий період розвитку інституту нотаріату починається 14 квітня 1866 року та закінчується 29 жовтня 1917 року прийняттям ленінського «Декрету про землю», який ознаменував початок ліквідації приватного цивільного права.

Конструктивні в цей період зрушення щодо інституту нотаріату почалися лише під час правління Олександра II. Під час реорганізації старої судової системи в поле зору реформаторів несподівано потрапили кріпосні експедиції, які перебували при судах. Залишити їх у попередньому вигляді, як стверджує І. Вольман, було несумісним із новою концепцією судоустрою, тому й вирішено реформувати весь нотаріальний інститут [11, с. 385]. При цьому, наприклад, незважаючи на всі недоліки «Положення про нотаріальну частину», саме воно, як стверджує Л. Ясінська, створило в Україні окремий інститут нотаріату та визначило його місце як органу публічної діяльності в системі судового відомства [1, с. 56].

Отже, місцем нотаріальної діяльності було встановлено «судові установи» поряд із прокурорами, канцеляріями, судовими приставами, присяжними повіреними, а також кандидатами на посади при судовому відомстві. В повітових і губернських містах перебувають нотаріуси, які здійснюють під наглядом судових інстанцій укладання актів щодо відчуження та набуття майна. Права, обов'язки та процедура діяльності нотаріуса визначалася окремим положенням [1, с. 95].

Відзначимо, потреба реформування інституту нотаріату визнавалася навіть в уряді. Так, зокрема, вже в 1871 році Міністерство юстиції запропонувало окружним судам спільно з нотаріусами розробити пропозиції щодо удосконалення нотаріального законодавства. Активність виявили столичні нотаріуси, які створили нову редакцію Положення про нотаріальну частину і 30 травня 1874 р. передали проект в Міністерство юстиції. На жаль, доля цього документа невідома [12, с. 93].

Таким чином, на наш погляд, *de lege ferenda* розвитку нотаріату представляє значний інтерес аналіз положення щодо вдосконалення нотаріальної частини, які були розроблені в Росії в кінці XIX – початку XX століття. Мова іде про нову редакцію Положення про нотаріальну частину, яке було опубліковано в Санкт-Петербурзі в 1904 р. За цим документом, завідування нотаріальною частиною під наглядом судових місць повинне було доручатися нотаріусам і старшим нотаріусам, які працюють при нотаріальних архівах та їх помічникам. Міністру юстиції передбачалося надати право видання інструкцій з предметів внутрішнього розпорядку та діловодства в нотаріальних архівах і конторах.

Слід підкреслити, що саме в XVII-XVIII столітті простежується поступовий процес зміни вільної діяльності переписувачів на підконтрольну державі діяльність. Крім того, як відзначила Л. Ясінська, нотаріальна діяльність, у зв'язку зі складними політичними обставинами, з кінця XVIII в. на Лівобережній Україні та практично з середини XIX в. на Правобережній Україні була відірвана від загальноєвропейських тенденцій і пов'язана з історією російського нотаріату [1, с. 55].

Необхідно також відзначити, що нотаріальна система Росії до 1917 р. практично нічим не відрізнялася від нотаріату більшості європейських країн [8, с. 10–11]. Проте після 1917 року вільний нотаріат радикально змінив свій правовий статус. У зв'язку з переважанням державної власності, заборонаю на заняття підприємницькою діяльністю, монополією держави на зовнішньоекономічну діяльність, нотаріат став непомітним додатком правової системи держави [13].

Отже, у перші роки після перевороту, в період громадянської війни цивільний оборот в країні був незначним, тому нотаріальна діяльність не набула суттєвого розвитку. Спочатку замість закритих нотаріальних контор у містах створювались нотаріальні відділи при місцевих Радах, які очолювали народні нотаріуси. Однак 9 грудня 1918 р. циркуляром Наркомію Росії було запропоновано ліквідувати ці відділи, а їхні функції децентралізувати, тобто розподілити між іншими органами відповідно до їхньої компетенції (відділами комунального та соціального забезпечення, запису актів громадянського стану, юридичними відділами, місцевими народними суддями). Проте, в лютому 1919 р. згаданий циркуляр був наркоміюстом призупинений і було запропоновано, за потребою, створити нотаріальні столи – в містах при судово-слідчих підвідділах губ'юстів, а в повітах – при місцевих народних судах. Отже, питання про необхідність нотаріату було вирішено на його користь [1, с. 140].

З 1918 р. по 1920 р. дуже мало уваги приділялося організації та діяльності нотаріату в СРСР. У цей період нотаріальна компетенція *ex officio* не була визначена взагалі, а все зобов'язальні відносини не виходили за межі домашнього вжитку.

З переходом до нової економічної політики увагу до нотаріуса з боку органів Радянської влади посилюється. Цивільний оборот поступово збільшується, вживаються заходи до відновлення народного господарства, рівень промислового та сільськогосподарського виробництва в 1926 р. наблизився до довоєнного.

В союзних республіках нотаріальне законодавство за відсутністю загальносоюзних керівних засад в нормах права не було єдиним, що викликало в практиці суттєві труднощі. Саме через відсутність єдиного законодавчого акту, яким би регулювалася нотаріальна діяльність 4 жовтня 1922 було прийнято «Положення про державний нотаріат», яке стало основою радянського нотаріату на подальші роки. На підставі даного Положення в 1923 р. було розроблено та прийнято Українське нотаріальне Положення. Цей законодавчий акт, зокрема, передбачав створення у всіх містах, а також у найбільш значних пунктах сільської місцевості державних нотаріальних контор. Там, де нотаріальні контори не було створено, виконання нотаріальних функцій покладалося на народних суддів. 14 травня 1926 ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Про основні засади організації державного нотаріату», на основі якого в союзних республіках були розроблені та прийняті аналогічні положення щодо державного нотаріату [3, с. 25].

Постановою встановлювалося, що посвідчення угод і виконання інших нотаріальних дій здійснюється державними нотаріальними конторами, діючими у порядку, визначеному законодавством союзних республік відповідно до загальносоюзного законодавства. Окремі функції державних нотаріальних контор могли законодавством союзних республік покладатися на народні суди та виконкоми місцевих Рад. Винагороду за працю всі співробітники нотаріальних контор могли отримувати тільки від держави. Нотаріуси не мали права на сумісництво не тільки в приватних організаціях, але і в державних установах, підприємствах, організаціях.

У нових редакціях Положення про державний нотаріат в Україні що були затверджені 14 серпня 1928 р., 26 грудня 1956 р. і 31 серпня 1964 р., які характеризувалися розширенням функцій нотаріальних контор. При цьому, коло нотаріальних функцій, на думку С. Зацепіної, було значним, хоча й меншим порівняно з теперішнім часом. На нотаріальні контори покладалися: 1) вчинення всякого роду актів, для яких чинним правом встановлений нотаріальний порядок їх вчинення; 2) засвідчення договорів, що укладаються державними, кооперативними, громадськими установами, підприємствами, організаціями як між собою, так і з приватними особами; 3) вчинення й засвідчення за бажанням сторін таких договорів, які не вимагають за законом нотаріального вчинення або посвідчення; 4) вчинення протесту векселів; 5) засвідчення довіреностей та копій з усякого роду документів і виписок із торгових книг, а також справжності підписів; 6) посвідчення за вимогами посадових осіб безперечних обставин (часу пред'явлення документів, знаходження особи в певному місці, подання пояснення чи вимоги від однієї особи до іншої і т.п.); 7) видача виписок і копій з нотаріальних книг та реєстрів тощо; 8) прийняття та зберігання представлених різними особами документів [14, с. 34]. На окремі нотаріальні контори могло бути покладено також засвідчення правильності перекладів з іноземних і на іноземні мови.

Разом з тим, після декрету II Всеросійського з'їзду Рад від 26 жовтня 1917 р. «Про скасування права приватної власності на землю», декрету ВЦВК «Про соціалізацію землі», декрету РНК РРФСР «Про скасування спадкування за законом і за заповітом» актовий порядок здійснення угод відпав. Отже, у радянському нотаріаті періоду 1918-1922 рр., залишилася лише одна форма нотаріальних дій – засвідчення. Хоча, *de lege lata*, у циркулярі № 24 НКЮ РРФСР від 2 жовтня 1920 р. говориться лише про засвідчення, але циркуляром № 36 1921 року НКЮ були введені докладні правила щодо порядку засвідчення угод: засвідчення повинні були записуватися в особливі книги, а на засвідчуваних документах – робитися написи. З виданням декрету РНК РРФСР від 8 серпня 1922 р. було дозволено відчуження демуніципалізованих будівель, в містах був введений ще один порядок вчинення нотаріальних дій – «вчинення» операцій в губернських відділах юстиції та повітових бюро юстиції. Акти склалися у двох примірниках, з яких перший передавався в комунальний відділ для реєстрації та видачі покупцю, а другий залишався в нотаріальному столі. Введена була ще й «реєстрація» договорів на державні підряди і поставки в губ'юстах і уб'юстах. Проте, на практиці реєстрація угод була все ж таки ототожнена саме із засвідченням [15, с. 45].

Постановою від 9 серпня 1944 р. РНК УРСР затвердила нове Положення про Державний нотаріат УРСР, а 1 серпня 1946 р. Наказом Міністра юстиції УРСР були затверджені «Правила вчинення нотаріальних дій». Ці нормативно-правові акти відображають лише зміни в законодавстві та нотаріальній практиці, що відбулися після 1928 р. Якихось значних змін щодо організації нотаріату, його компетенції і техніки нотаріального оформлення документів вони не внесли [1, с. 152].

Після ліквідації управлінь юстиції у 1956 р. загальне керівництво нотаріальними конторами знову почало здійснюватися обласними судами, до штату яких спеціально вводилася посада нотаріального ревізора. Істотна зміна системи управління органів державного нотаріату,

невідповідність норм нотаріального права суспільним відносинам, викликали потребу перегляду чинного Положення про державний нотаріат. В результаті було ухвалено нове Положення про державний нотаріат УРСР від 26 грудня 1956 р.

Закон УРСР «Про державний нотаріат», 1974 року, як і передуючі йому нормативно-правові акти, не давав чіткого визначення поняття «нотаріат». З тексту Закону зрозуміло, що це була система тільки державних нотаріальних контор, де працювали державні нотаріуси та посадові особи, що мали право здійснювати нотаріальні дії. Державні нотаріуси підрозділялися на категорії: старші державні нотаріуси, заступники старших нотаріусів та державні нотаріуси. Вони призначалися та звільнялися з посади відповідними органами юстиції (залежно від категорії нотаріуса). Нотаріусом могла бути особа, яка мала громадянство СРСР та вищу юридичну освіту. В окремих випадках дозволялося призначення на посаду нотаріуса особи, що не мала вищої юридичної освіти.

Отже, важливе місце в діяльності нотаріату радянської України займав захист майнових інтересів, насамперед, держави (*causa publica*), а потім – громадян. І це не дивно в умовах тоталітарного режиму. Значно розширилося коло нотаріальних дій, які могли виконувати нотаріуси: це нотаріальні дії, що засвідчували безспірне право; нотаріальні дії, спрямовані на посвідчення фактів; надання документам виконавчої сили; нотаріальні дії, направлені на збереження майна, документів і доказів. Розширення основного переліку повноважень, у свою чергу, засвідчує також і якісні зміни, що відбулися в нотаріаті. Але з розвитком об'єктивних соціально-економічних процесів (політичної «перебудови»), появи інституту приватної власності – нотаріат знову потребує реформування [16, с. 49].

Початок періоду незалежності нашої держави був досить непростим для всієї України – складні соціальні конфлікти, ідеологічні протиріччя, неадекватні економічно-правові відносини призвели до браку ресурсів для вирішення життєво важливих і невідкладних проблем нотаріату. Проте, з часом, на перший план вперше почали виходити саме незалежність та самоврядування нотаріальних органів. Так, 2 вересня 1993 року в Україні був прийнятий Закон України «Про нотаріат» [17]. Сам факт, що вже через два роки після проголошення Акта про незалежність України одним із перших був ухвалений Закон, який вже по-новому регламентував діяльність українського нотаріату [5, с. 26].

З переходом суспільства до ринкових відносин, законодавчим визнанням рівноправності усіх форм власності, розвитком підприємницької діяльності та процесів приватизації, як відзначає Л. Ясінька, стало очевидним, що державний нотаріат втрачає своє значення й не може повністю виконувати покладені на нього функції [1, с. 157].

Тоді, поряд з державним нотаріатом почав діяти приватний нотаріат. В. Шишленко з цього приводу підкреслив, що нові принципи організації нотаріальної діяльності, які були закладені в Законі, не тільки вирішили організаційні проблеми щодо нотаріального забезпечення суб'єктів правових відносин, а й дозволили державі практично зняти з себе більшість організаційних питань і матеріальних витрат у цій сфері [18, с. 1091]. Згідно з цим законом вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси) [6, с. 70].

Закон України «Про нотаріат» вніс до історії розвитку українського нотаріату цілий ряд новацій, серед яких, на наш погляд, слід виділити такі:

- створення кваліфікаційних комісій нотаріату для визначення рівня професійної підготовки осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю;
- видача свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю всім громадянам України, які пройшли кваліфікаційний іспит;
- заснування в обласних центрах, містах Києві, Севастополі державних нотаріальних архівів, що є складовою частиною Національного архівного фонду;
- здійснення тимчасового зберігання нотаріальних документів (до 75 років) саме Національними архівами, що значно полегшує роботу нотаріусів;
- закріплено право осіб, які отримали свідоцтво для зайняття нотаріальною діяльністю, зареєструвати приватну нотаріальну діяльність [17].

Список використаних джерел:

1. Ясінька Л. Е. Становлення та розвиток інституту нотаріату в Україні (історико-правовий аспект) : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2005. 210 с.

2. Черниш В., Степаненко В. До питання про історіографії вітчизняного нотаріату: історико-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12(98). С. 39–17.
3. Комаров В. В. Баранкова В. В. Нотариат и нотариальный процесс : учебник. Харьков : Консум, 2000. 240 с.
4. Долгов М. Большая история нотариата. *Нотариус*. 2000. № 3(23). С. 76–80.
5. Давиденко А. Історія виникнення нотаріату в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 4. С. 22–28.
6. Кинаш У. Институт государственного нотариата Украины: историко-правовой аспект. *Закон и жизнь : международный научно-практический правовой журнал*. Март. 2014. С. 68–72.
7. Нелін О. Інститут нотаріату в Україні (IX–XVIII ст.): проблеми становлення. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 15–18.
8. Нотаріат в Україні : навчальний посібник. В. М. Бесчастний, О. В. Клонов, В. М. Субботін та ін. ; за ред. В. М. Бесчастного. К. : Знання, 2008. 494 с.
9. Проект новой редакции положения о нотариальной части. *Приложение к № 9 Журнала Министерства юстиции*. 1904. Ноябрь. 122 с.
10. Плохотенко А. К. Полная программа испытаний на должность нотариуса. 3-е изд., допол. М., 1915. 48 с.
11. Вольман И. С. Юбилей русского нотариата. *Вестник права*. 1916. № 15–16. С. 384–388.
12. Из истории Российского нотариата. *Нотариус*. 1997. № 4. С. 88–94.
13. Терованесов А. М. Історичний розвиток інституту нотаріату в Україні і сучасність. URL: <http://www.intkonf.org/index.php?s=&Submit>
14. Зацепина С. А. Нотариат в системе гражданской юрисдикции. Екатеринбург, 2000. 187 с.
15. Романовский Г. Б., Романовская О. В. Организация нотариата в России. М., 2001. 220 с.
16. Черниш В.М. Історико-правовий аспект вітчизняного нотаріату. *Мала енциклопедія нотаріуса: юридичний журнал*. 2010. № 1. С. 49–51.
17. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХП / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам вид-во, 2011. 16 с.
18. Шишленко В. Г. Щодо реформування нотаріату України. *Форум права*. 2012. № 1. С. 1091–1099.